

fyrir öldum síðani er sera langt.

Skulu vit bara taka útlendsk heiti inn í málið fyrir öll tey nýggju hugtek, sum vit fáa inn í okkara gerandisdag? Skulu vit, tá ið partur av fólkinum hevur nýtt tey í eini 10–15 ár, kalla tey føroysk? Er hetta tað sum Regin Eikhólm rópar »leiðina móti móðurmálinum«?

Men eru fólk í Írlandi ikki frar um tey tosa enskt? Høvdu vit ikki verið føroyingar, um vit fóru at tosa danskt ella enskt? Høvdu vit? Er føroyskt = tað sum fólk í Føroyum tosa? Tosa fólk í Írlandi í dag ikki enskt, men bara eina meir tíðarhóskandi útgávu av norn?

Hjalmar Petersen sigur í samrøðu við Dimmalætting, hin 13/1, at tað ber ikki til at samanbera útlitini hjá føroyskum við lagnuna hjá keltiskum málunum, tí tey eru minnilutamá!?!... Men, Hjalmar, írskt var ikki altíð minnilutamá! í Írlandi... og Norn var einaferð vanligasta málið í Hetlandi...

Skulu vit ikki eisini hugsa um hesar spurningar og tora at hugsa eitt sindur fram í tíðina, tá ið vit skulu leggja leiðina framyvir? Skulu vit ikki royna at læra av royndum aðrastaðni eisini, heldur enn treiskt at skoða okkara lítila reina nalva og siga, at her hótir einki, meðan restin av kroppinum verður etin upp í órókt?

Tað er ov lætt bara at koma við »populerum útlitilsum« (–altsó tað ber ikki til, at fólk ikki kunna forstanda føriskt–) uttan at vita, hvat ið tú í veruleikanum ætlar tær at siga. Tað er so lætt at pilka við undirlutakenslurnar, sum frammanundan eru so nógv her á landi. Tað er so lætt at fáa fólk við sær, tá ið tú sigur, at »alt sum ein føroyingur sigur er gott føroyskt mál«, og tað er lætt at billa fólk inn, at tað ikki liggur nøkur ábyrgd á teimum, um tí fólk allastaðni, ikki bara í Føroyum, vilja fegin sleppa undan ábyrgd. Tað er ein ábyrgd, sum liggur á okkum øllum, at fáa Føroyska málið at liva leingi afturat. Og tað er ikki nøkur tung keðilig ábyrgd ella byrð, tað er ein dýrabar gáva og tilbætur eru vit so væl fyrri, at vit hava holla hjálp tóka, um okkurt er, sum vit ivast í.

Tað var hjartanemandi at siggja ein mann sum Ívar Iversen á skýggjanum hetta kvøldið. Øll hesi árin hevur hann sitið og týtt tíðindi, sum eru borin í hvørt hús í Føroyum á góðum og greiðum føroyskum máli. Hetta arbeiði hevur hann gjørt stillisliga, uttan at gera nakran háva burtúrur sær ella sínum góða máli.

Hann hevur gjørt sitt arbeiði til fulnar, samvitskufult, tí hann hevur vitað um og viljað staðið við ta ábyrgd, sum hvíllir á fjølmiðlunum. Og mong onnur hava gjøgnum árin arbeitt á sama hátt, stillisliga og áhaldandi, ofta ólönt, hildin uppi av tokka til málið og kensluni av at tað tey gjørdur hevði týðning. Tí tókk hava tey sjáldan fingið frá landsmonnum sínum, sum heldur skýrdu tey hástór og ráðarrik.

Orðabókin einaferð enn...

Tað, sum eg væntaði av einari Donsk/Føroyskari orðabók, var, at hon eisini fór at verða ein soverðin varði, sum eg og onnur kundur hava at miða okkum eftir. Tað hevði hon eisini verið, um teir menn, sum hava latið hana frá sær, høvdu givið sær betri stundir, ikki bara til at arbeiða hana betur (gjøgnum, men eisini til at hugsa gjølla um sína ábyrgd, um endamálið við bókini og um hvat fólk hava tørv á.

Stutt sagt, teir áttu at hugsað um hvat ein orðabók er til, nevniliga at geva fólkum, sum vita hvussu okkurt

eitur á donskum, kunnleika hvussu hetta rættast verður sagt á føroyskum. Tað nyttar ikki at fylla hana við dansismum, klæddar í føroyska stavseting, um tit so hava føroysku orðini darlandi aftast í orðalýsingini. Sagt var, at hon skal nýstast við skynsemi. Men viðmerk-ingarnar, sum vóru at hoyra í fjølmiðlunum eftir at orðabókin kom út, søgdu sít: okkurt blaðfólk takkaði so miriliga fyrri hetta »bláa stemplið«, sum danismurnar høvdu fingið, endiliga dugdi hann at skriva føroyskt.

Bendir hetta á, at fólk fara

tað, sum børnini læra í skúlanum, er ikki altíð tað sama sum foreldrin læru. Var tað tí at roknistykkin vóru á føroyskum at pápin ikki skilti, ella vóru tey bara øðrvísi enn í hansara skúla-tíð? Og um so er, at tað veruliga er trupult hjá foreldrum at skilja føroysku heitini í roknibókunum, er tað tá so ógíluga løgið? Eg veit bara tað, at hóast eg ikki eri meira enn 25 ár, so sá eg ongantíð eina føroyska stóðfrøðibók, tá ið eg gekk í skúla. Vit høvdu »Hei Matematik«, og eingin helt nakað løgið vera í tí. Ikki fyrr enn eg kom niðan í Hoydalar fekk eg høvið

børnini?

Hvat er tað sum tit ræðast?

Hví ræðast vit framstigin, sum hava verið at sæð á málsliga okinum? Hví kennir nakar seg hótan?

Er tað ikki bara treiskni og undirlutakenslur, sum fær fólk at neyðhalda um danismurnar og at benda skeivt við vilja? Ikki tí, lat tey bara tað, men hava tey rætt til, uttan so mikið sum eina sannførandi orsök, at skúgva alt tað nærlagda arbeiðið, sum er gjørt hesi seinastu hundráð árin til viks við síni fagurlátaðu

hinum. Hatta hevur einki við máljakak at gera.

Annars so haldi eg sjálv, at orð sum »fragmentarisk-struktur-administratíón-filologisk- dialektisk-ækvivalent osfr.« ljóða minst líka háfloygd og fremmand fyrri vanligu føroyingini, sum nakað »setursmál«. Skulu vit tosa um »maktmál«, sum bert nøkur fá eru før fyrri at nýta, mugu vit eisini tora at seta spurnadartekin við ovurnýtslu av fremmandadordum, sum ofta hava tað einasta endamálið, at fáa lesaran at halda at »hesin man verða ógíluga skilagóður. Tað ber ikki so

»populeru« orðunum hjá Fróðskaparfelagnum í hesum døgum. Eftir mínum tykki er tað stórt spell, at menn siga seg úr felagnum, hóast eg skilji, at teir kenna seg fremmandar fyrri hesum nýggja ráki. Teir áttu heldur enn einaferð at lagt orku sína og vitan í at bota um hetta felagið, so tað ikki endar sum ein skomm fyrri tey valafólk, sum stovnaðu tað á sinni. Allar súdir eru ikki syftar enn og eg eri sera bjartskygd um framtíðina.

Málið sum heild

Eg vil enda hesa drúgvu grein við at viðmerkja myndina av málinum, sum eina heild, eina livandi veru. Myndin av tí livandi heildini, er ein røtt mynd, so væl sum tann, at málið er eitt amboð, sum vit øll eiga. Eg vil líka gávuna málið, við gávuna líkamid, sum vit hava fingið til amboð í hesum heimi. Likamið er ein heild, men tað merkir ikki, at alt sum finst í líkaminum hoyrir til har ella er gagnligt. Regin Eikhólm far tað at ljóða sum um hvørt einasta orð, sum kemur sløðandi inn í málið er tann reinasta, stimbrandi vitamin... Og tað er eingin lygn í, at vit hava havt nógv gagn av orðum úr øðrum málum, og ikki minni gagn av ymiskum útlendingum, sum valdu at búseta seg her. Tað vóru kanska ofta teir, sum lærdu okkum at virðismetu okkara egna, sum vístu tí ans og áhuga, savnaðu kvæði og kvæðalog, tá ið vit høvdu hug at venda øllum bakið. Teir eiga alstóra tókk uppi-borna. Er ræðist ikki íblástur úr landsuðri ella aðrastaðni.

Vandin liggur ikki í, at vit so við og við fáa nøkur fá fremmand orð upp í málið undir liðini á teimum, sum vit sjálvi smíða. Hesum slepst sjáldandi ikki undan. Vandin liggur í líkaminum sjálvum, í føroysku undirbrotligheitini, í tí at menn siggja stórt í at kroysta eina rúgvu av óviðkomandi orðum inn í eina orðabók og kalla tey føroysk. Í tí at teir henda hátt royna at birta upp undir og skunda undir eina oyðileggandi gongd fyrri okkara mál.

Í einum líkam kanst tú onkuntíð finna illkynjaðar vøxtir, krabbaknyklar, sum kunnu forkoma tí heilt. Skulu vit tá sita hendur í favn og siga, at alt sum einaferð er komið inn í líkamid eigur sín sjálvsagða rætt har? Skulu vit prisa krabbaknyklynnum, sum spakuliga oyðileggur heildina, á sama hátt sum vit prisa hjartanum, lungunum og eygunum? Tit sum lást sum um einki er, sum eitur vónaligt mál, og at eingin hótan er móti føroyskum: Vaknið!

Sum eg byrjaði greinina, so vil eg enda við at siga, at tað ber ikki til at finna tey »góðu ella óndu« í hesum stríði. Tað, sum eyðkennir eina krabbakynnu, er heldur ikki óndskapur, men tað, at hon fer fram uttan høv, uttan ætlan, uttan at hugsa um

Málið snýr seg eisini um kenslur. Mynd kalmar

at nýta hana við skynsemi?

Tað var hjartanemandi at siggja ein mann sum Ívar Iversen á skýggjanum hetta kvøldið. Øll hesi árin hevur hann sitið og týtt tíðindi, sum eru borin í hvørt hús í Føroyum á góðum og greiðum føroyskum máli. Hetta arbeiði hevur hann gjørt stillisliga, uttan at gera nakran háva burtúrur sær ella sínum góða máli.

Hann hevur gjørt sitt arbeiði til fulnar, samvitskufult, tí hann hevur vitað um og viljað staðið við ta ábyrgd, sum hvíllir á fjølmiðlunum. Og mong onnur hava gjøgnum árin arbeitt á sama hátt, stillisliga og áhaldandi, ofta ólönt, hildin uppi av tokka til málið og kensluni av at tað tey gjørdur hevði týðning. Tí tókk hava tey sjáldan fingið frá landsmonnum sínum, sum heldur skýrdu tey hástór og ráðarrik.

Málið í skúlanum

Tað gav at bita, tá firtin pápin ringdi inn til fimmarin og fannst at, at hann skilti ikki roknistykkin hjá soninum, sum gekk í 4.flokki, »tí tey vóru so føroysk«.

Hann var óðari enn nøkur kona, sum ringdi inn tann dagin, men lat tað nú fara. Alvaratos. Tað vita vit, at

til at nýta føroyska stóðfrøðibók, og hóast tað sjálvandi tók eina tíð at læra seg føroysku heitini, gleddist eg um hetta stóra framstíg.

Tí tað var lættari at skilja sjálva stóðfrøðina, tá ið eg læs um hana á mínum egna máli. Og eg kann gleðast um, at dóttir mín ikki fer at skula orkymlast við fyrst at terpa tey donsku heitini í 9 ár, áðrenn hon fær føroyska bók. Tí nú hava dugnalig og arbeidssom fólk fingið børnunum frálæritilfar á teirra móðurmáli. Er nakað meira náttúrligt? Skuldi eg tá farið at grenja um, at eg ikki skilti tað, bara tí at eg ikki var líka heppin? Nei, tá vil eg heldur mæla foreldrum til at seta seg niður eina løtu og geva sær stundir at læra hetta nýggja. Tað er eingin undanførla, at øll hava nógv um at vera, hvussu nógvá tíð nýta vit ikki til alt møguligt roks? Og harafturat hava eg hug til at minna á, at tað ikki er so ræðuliga langt síðani at børn fóru at læra at lesa og skriva føroyskt í skúlanum...

...mundu ikki onkur foreldur til ilskast um, at tey nú ikki vóru før fyrri at hjálpa børnunum, sum gingu í barnaskúlanum? Attu vit tá at sagt, at tað sum var nógv gott til foreldrin er nógv gott til

líkasælu?

Eyðun Andreassen tosaði um ta veldugu øði, sum rumblar í nógvum føroyingum, sum ikki sleppa at tosa sum teir vilja og at skíta á »setursmálið«, sum tað so háðandi verður kallað, tá ið fólk royna at gera sær ómak. Hann tosar um vandan sum lúrir, tá ið ein »elita« vinnur sær vald við at nýta øðrvísi mál enn »vanliga fólkid« talar. Eyðun, er tað nakað land í heiminum, sum nýtir gerandismálið til umsitingarmál?

Eg veit at siga, at eg einaferð í lívinum fekk eina bót fyrri at hava koyrt skeivan veg á mínum gamla prutli, einaferð eg ætlaði mær á kondittaríð. Og tann bótið var ikki skrivað á vanligum Vesterbro-donskum!... Og enskir umsitingarmenn tosa ikki cockney-enskt. Er hatta ein málsligur trupuleiki?

Hatta er ikki ein spurningur um, at málið gevur nokrum fáum vald, men heldur um at ymisk starvs-øki ofta fáa ein eyðkendan málburð, sum fólk, sum koma at starva har, ofta læra ótrúliga skjótt... lurtu bara eftir hvat hendur, tá ið menn koma inn á ting: tað gongur ikki ein mánaði, so hoyrist ikki munur á teimum og

frætt sum til at lata gullkornini frá sær á føroyskum«. Eg sipi her til greinina hjá Regini Eikhólm í Sosialinum 12/1.

Og hatta Eyðun sigur um øðina, sum má takast til eftirtekta, má eg eisini undrast á...

Um øðin í fólkinum liggur so frammaliga í huganum átti hann eisini at tikið í egnan barm, tí tað vita vit, at nógv eru óð um nýggju kósina hjá Fróðskaparfelagnum.

Men hesi fáa ikki nógvá samkenslu frá Eyðuni, nei tey eru óintelligent (rættuliga hjálparleyst at føra fram um ein, sum finnst at tær, haldi eg.) ella eru tey »ófakliga« og »kensluborin«.

Men størstur er kærleikin.

Góði Eyðun og Hjalmar. Vit mugu ikki gloyma, at málið eisini snýr seg um kenslur, og at kærleikin til málið var tað, sum fekk fólk at stríðast fyrri at varðveita tað, tá ið tað var um at hvørva. Og kærleikin til málið fer eisini at bjarga tí, tí tað eru nógv her á landi, sum duga at siggja tað fá-tæksliga og stuttskygdu líkasæluna, sum býr undir øllum teimum finu og